GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ו, 2016
מספר השאלון: 57381
שם התלמיד/ה: _____

גאוגרפיה – אדם וסביבה

שאלון 57381

הוראות לנבחן

גאוגרפיה — אדם וסביבה
על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית
הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שלוש שעות.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ־ישראל — 36 נקודות
פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון — 28 נקודות
פרק שלישי — נתי"ב (ניתוח תופעות יסוד במרחב) — 36 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש:
(1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 1993 ואילך (ללא המילון למונחי הגיאוגרפיה).
(2) אטלס כרטא — פיזי, מדיני, חברתי, כלכלי, משנת 1993 ואילך.
(3) אטלס כרטא אוניברסלי.
(4) אטלס ישראל החדש — האטלס הלאומי מהדורת 2008.
(5) מפה של ארץ־ישראל 1:250,000.
(6) מפה גאולוגית של ארץ־ישראל 1:250,000 או 1:500,000.
ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטוטים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.
כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!
נספח: מדרש תמונה לשאלה 5

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ־ישראל

בפרק זה עליך לענות על שתי שאלות: על אחת מן השאלות 1-3, ועל אחת מן השאלות 4-6. ענה על אחת מן השאלות 1-3 (לשאלה — 22 נקודות). ענה על אחת מן השאלות 4-6 (לשאלה — 14 נקודות). (36 נקודות)

1. גבולות ישראל

(22 נקודות)

א. לאחר מלחמת העצמאות עבר בתוך ירושלים גבול בין מדינות.

(1) ציין את שמות המדינות שביניהן הפריד גבול זה, וכתוב מה היה מעמדו הבין־לאומי. (6 נקודות)

(2) האם תוואי הגבול שעבר בירושלים תָאַם את תכנית החלוקה של האו"ם משנת 1947? נמק את תשובתך. (8 נקודות)

(14 נקודות)

ב. תאר את השינוי שחל בגבול שעבר בירושלים בעקבות מלחמת ששת הימים.

ציין שינוי נוסף שחל בגבולות של ישראל בעקבות מלחמה זו. (8 נקודות)

(8 נקודות)

2. מסחר

(22 נקודות)

א. בעשורים האחרונים נבנו בישראל קניונים.

בשנת 1987 נבנה בישראל הקניון הראשון.

בשנת 2000 היו בישראל כ־ 120 קניונים.

בשנת 2005 היו בישראל כ־ 200 קניונים.

בשנת 2015 היו בישראל כ־ 300 קניונים.

הסבר שני גורמים לשינוי במספר הקניונים. (8 נקודות)

(8 נקודות)

ב. בעשורים האחרונים חל מעבר של פעילות המסחר ממרכזי הערים אל מרכזי מסחר בשוליהן ("פאוור סנטר").

(1) הסבר שני גורמים לתופעה זו. (7 נקודות)

(2) הסבר שני חסרונות של תופעה זו. (7 נקודות)

(14 נקודות)

3. פיתוח בר־קיימא

(22 נקודות)

(ראו בנספח: שאלה 3ב – קטע: הקמת יישובים קהילתיים חדשים בנגב)

א. הסבר מהי 'תכנית מִתאר ארצית'.
הסבר מדוע חשוב שתכנון של יישובים חדשים יהיה בהתאם לתכנית המתאר הארצית. (8 נקודות)
(8 נקודות)

ב. קרא את הקטע שלפניך.
[קטע: הקמת יישובים קהילתיים חדשים בנגב]
ציין שתי בעיות בתחום איכות הסביבה שעלולות להיווצר בעקבות הקמת יישובים חדשים בנגב. (8 נקודות)
(8 נקודות)

ג. הסבר מהי התועלת בהקמת יישובים חדשים בנגב. (6 נקודות)
(6 נקודות)

4. נצרת – אטלס ישראל החדש
(14 נקודות)

א. עיין באטלס ישראל החדש בעמוד 100, מפה ד — התפתחות השטח הבנוי באזור נצרת.
נצרת היא גלעין של מטרופולין בהתהוות.
הצג שני נתונים מן המפה לביסוס טענה זו. (6 נקודות)
(6 נקודות)

ב. תאר שני מאפיינים של העיר נצרת שמאפשרים לה להיות גלעין של מטרופולין. (8 נקודות)
(8 נקודות)

5. עיצוב הנוף — מדרש תמונה
(14 נקודות)
(ראו בנספח: נספח לשאלה 5: מדרש תמונה – שתי תמונות של חופי הים התיכון)
בנספח שתי תמונות של חופי הים התיכון. עיין בהן וענה על הסעיפים א–ב.

א. ציין את השם של צורת הנוף הנראית בכל אחת מן התמונות. (6 נקודות)
(6 נקודות)

ב. בחר באחת מצורות הנוף שבתמונות, והצג קושי אחד שיש לאדם בשימוש באזור שבו צורת נוף זו. תאר דרך אחת להתמודדות של האדם עם הקושי שהצגת. (8 נקודות)
(8 נקודות)

6. מאמר — "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21"
(14 נקודות)
(ראו בנספח: שאלה 6 – קטע מן המאמר "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21")

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

שים לב! שאלה 6 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר: "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21" מאת אלישע אפרת. (בתוך: אתרים, המגזין, 2014)
קרא את הקטע שלפניך המובא מן המאמר, וענה על הסעיפים א–ב שאחריו.
[קטע מן המאמר]
במאמר מוצגות כמה מטרות של שימור אתרים ומבנים, וכמה בעיות הנוגעות לשימור אתרים.

א. הצג מטרה אחת של שימור אתרים המוצגת בקטע, והסבר אותה.
על פי המאמר, הצג מטרה נוספת של שימור אתרים, שאינה מוצגת בקטע, והסבר אותה. (8 נקודות)
(8 נקודות)

ב. על פי המאמר, הצג בעיה אחת הנוגעת לשימור אתרים בישראל שאינה מוצגת בקטע, וכתוב כיצד לדעתך אפשר לפתור בעיה זו. (6 נקודות)
(6 נקודות)

פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון

בפרק זה עליך לענות על שתיים מן השאלות 7-10 (לכל שאלה — 14 נקודות). (28 נקודות)

---

7. סחר חוץ

(14 נקודות)
(ראו בנספח: שאלה 7א – טבלה: מוצרי יצוא ומוצרי יבוא)

א. בטבלה שלפניך מוצגים מוצרי היצוא והיבוא העיקריים של מדינות במזרח התיכון.
ציין מה משותף למוצרים שהמדינות האלה מייצאות, ומה משותף למוצרים שהן מייבאות. (8 נקודות)
[טבלה: מוצרי יצוא ומוצרי יבוא]
(8 נקודות)

ב. במדינות המזרח התיכון אין איחוד כלכלי כמו השוק האירופי המשותף.
הסבר את הקשר בין עובדה זו לבין המשאבים הטבעיים שיש ברוב מדינות המזרח התיכון. (6 נקודות)
(6 נקודות)

8. תחבורה

(14 נקודות)
(ראו בנספח: שאלה 8א – טבלה: מספר שדות התעופה באיראן ובמצרים)

א. בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על מספר שדות התעופה באיראן ובמצרים.
עיין באטלס, והסבר שני גורמים להבדלים בין המדינות במספר שדות התעופה. (9 נקודות)
[טבלה: מספר שדות התעופה באיראן ובמצרים]
(9 נקודות)

ב. לשדה התעופה של קהיר חשיבות בין־לאומית רבה. הסבר מדוע. (5 נקודות)
(5 נקודות)

9. זיהום אוויר

(14 נקודות)

(ראו בנספח: שאלה 9א – טבלה: כמויות של פליטות פחמן דו־חמצני במדינות במזרח התיכון)

א. בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על הכמויות של פליטות פחמן דו־חמצני (CO_2) במדינות אחדות במזרח התיכון בשנים 1985, 2011.

[טבלה: כמויות של פליטות פחמן דו־חמצני במדינות במזרח התיכון]

(1) מיין את המדינות המוצגות בטבלה לשתי קבוצות, והסבר לפי איזה עיקרון ערכת את המיון. (4 נקודות)

(2) בחר מדינה אחת, והסבר שני גורמים לכמות הפליטה של פחמן דו־חמצני במדינה זו. (4 נקודות)

(8 נקודות)

ב. הסבר שני קשיים של מדינות המזרח התיכון להפחית את זיהום האוויר. (6 נקודות)

(6 נקודות)

10. נפט במזרח התיכון

(14 נקודות)

א. במזרח התיכון נמצאים כשני שלישים מעתודות הנפט של העולם.

תאר שני תנאים שאִפשרו את ההיווצרות של מאגרי הנפט. (6 נקודות)

(6 נקודות)

ב. גילוי הנפט במדינות המזרח התיכון גרם לשינוי ניכר בדמוגרפיה במדינות אלה.

תאר את השינוי, והסבר שתי השפעות שליליות של שינוי זה. (8 נקודות)

(8 נקודות)

פרק שלישי — ניתוח תופעות יסוד במרחב

עליך לענות על שלוש שאלות: על שאלה 11 (חובה), ועל שתיים מן השאלות 12-14 (לכל שאלה — 12 נקודות). שאלת חובה — ענה על שלושה מן הסעיפים בשאלה זו (לכל סעיף 4 נקודות). ענה על שתיים מן השאלות 12-14 (לכל שאלה — 12 נקודות). (36 נקודות)

---

11. ניגריה — מאפיינים פיזיים ומאפיינים אנושיים

(12 נקודות)

(ראו בנספח: פרק שלישי – קטע פתיחה: חבל הארץ ניגריה)

שאלת חובה — ענה על שלושה מן הסעיפים בשאלה זו (לכל סעיף 4 נקודות).

א. ציין את מיקומה של ניגריה באפריקה, ואת שמות המדינות שגובלות בה.

(4 נקודות)

ב. תאר את ההבדל בין כמויות המשקעים בצפון ניגריה ובין כמויות המשקעים שבדרומה, והסבר גורם אחד להבדל זה.

(4 נקודות)

ג. לַגוס היא העיר הגדולה בניגריה.
תאר שני יתרונות מיקום של לגוס המסייעים בהתפתחות העיר.
(4 נקודות)

ד. קו הרוחב °10 צפון עובר בניגריה.
ציין גידול חקלאי אחד בניגריה באזור שמִצפון לקו זה, וגידול חקלאי אחד באזור שמדרום לקו זה. הסבר גורם אחד לתפרוסת של אחד מן הגידולים האלה.
(4 נקודות)

12. הנהר ניגר (ניז'ר)

(12 נקודות)

א. ציין שלושה שימושים של הניגר בניגריה. (3 נקודות)
(3 נקודות)

ב. הניגר הוא נהר בין־לאומי. הסבר שתי בעיות שעלולות להיגרם לניגריה עקב כך. (4 נקודות)
(4 נקודות)

ג. כתוב מהי צורת הנוף שנוצרה בשפך הניגר, והסבר תנאי אחד להיווצרותה. (5 נקודות)
(5 נקודות)

13. אוכלוסייה

(12 נקודות)
(ראו בנספח: שאלה 13 – פירמידת גילים: מבנה הגילים של אוכלוסיית ניגריה בשנת 2016)
בפירמידת הגילים שלפניך מוצג מבנה הגילים של אוכלוסיית ניגריה בשנת 2016.
עיין בפירמידת הגילים, וענה על הסעיפים א–ב שאחריה.
[פירמידת גילים]

א. הסבר שני גורמים אפשריים לגודל של כל אחת מקבוצות האוכלוסייה התלויה (סך הכול — ארבעה גורמים). (8 נקודות)
(8 נקודות)

ב. תאר שתי השפעות אפשריות של מבנה הגילים הנראה בפירמידה על החברה ו/או על הכלכלה של ניגריה. (4 נקודות)
(4 נקודות)

14. אנרגיה

(12 נקודות)
(ראו בנספח: שאלה 14ב – טבלה: צריכת אנרגיה לנפש (2012))

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-www.guyai.co.il · GuyAI

א. כ־ 34% מהפקת החשמל של ניגריה בשנת 2012 היו ממקורות אנרגיה הידרואלקטריים.
הסבר שני גורמים שאִפשרו זאת. (4 נקודות)
(4 נקודות)

ב. בטבלה שלפניך מובאים נתונים של צריכת האנרגיה לנפש בניגריה בשנת 2012 (לשם השוואה מובאים גם הנתונים של צריכת האנרגיה בניו זילנד ובקנדה).
הצע הסבר לצריכת האנרגיה בניגריה. (4 נקודות)
[טבלה: צריכת אנרגיה לנפש (2012)]
(4 נקודות)

ג. ניגריה היא יצואנית הנפט החמישית בגודלה בעולם.
עיין באטלס, והסבר יתרון שיש במיקום של ניגריה המסייע לה לייצא למדינות העולם את הנפט המופק בה. (4 נקודות)
(4 נקודות)

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

נספח – המקורות והנספחים

שאלה 3ב – קטע: הקמת יישובים קהילתיים חדשים בנגב

ממשלת ישראל אישרה הקמת חמישה יישובים קהילתיים חדשים בנגב, על אף שלטענת הדרג המקצועי במשרדי הממשלה הקמת יישובים חדשים עלולה לפגוע בסביבה.

(מעובד על פי: דה־מרקר 23/11/2015)

נספח לשאלה 5: מדרש תמונה – שתי תמונות של חופי הים התיכון

[תיאור התמונות (הכיתובים בנספח בעברית ובערבית: "תמונה 1", "תמונה 2"):

תמונה 1 – צילום צבעוני לאורך קו החוף, מראש מצוק. מימין – מצוק גבוה ותלול מאוד של סלע חולי בצבע כתום־חום, מחורץ, וכמעט ללא צמחייה בדופן (צמחים בודדים בראש המצוק, בחזית). למרגלות המצוק רצועת חוף חולית צרה, ועליה סימני צמיגים. משמאל – הים ופס של גלים נשברים לאורך החוף. ברקע, לאורך החוף, ממשיך המצוק עד האופק, ובמים שלפניו נראים כמה סלעים שטוחים.

תמונה 2 – צילום צבעוני (בתאורה נגדית) של משטח סלע שטוח ונמוך בגובה פני הים, הנכנס אל הים. על המשטח בריכות מים רדודות רבות (גבי מים), ושוליו לכיוון הים מעט מוגבהים. בצד שמאל, על המשטח, עומדים שני אנשים (דייגים) ליד המים. בחזית ובימין – סלעים מחורצים ומחוררים של החוף, וצמחייה דלילה.]

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

תמונה 1
الصورة 1

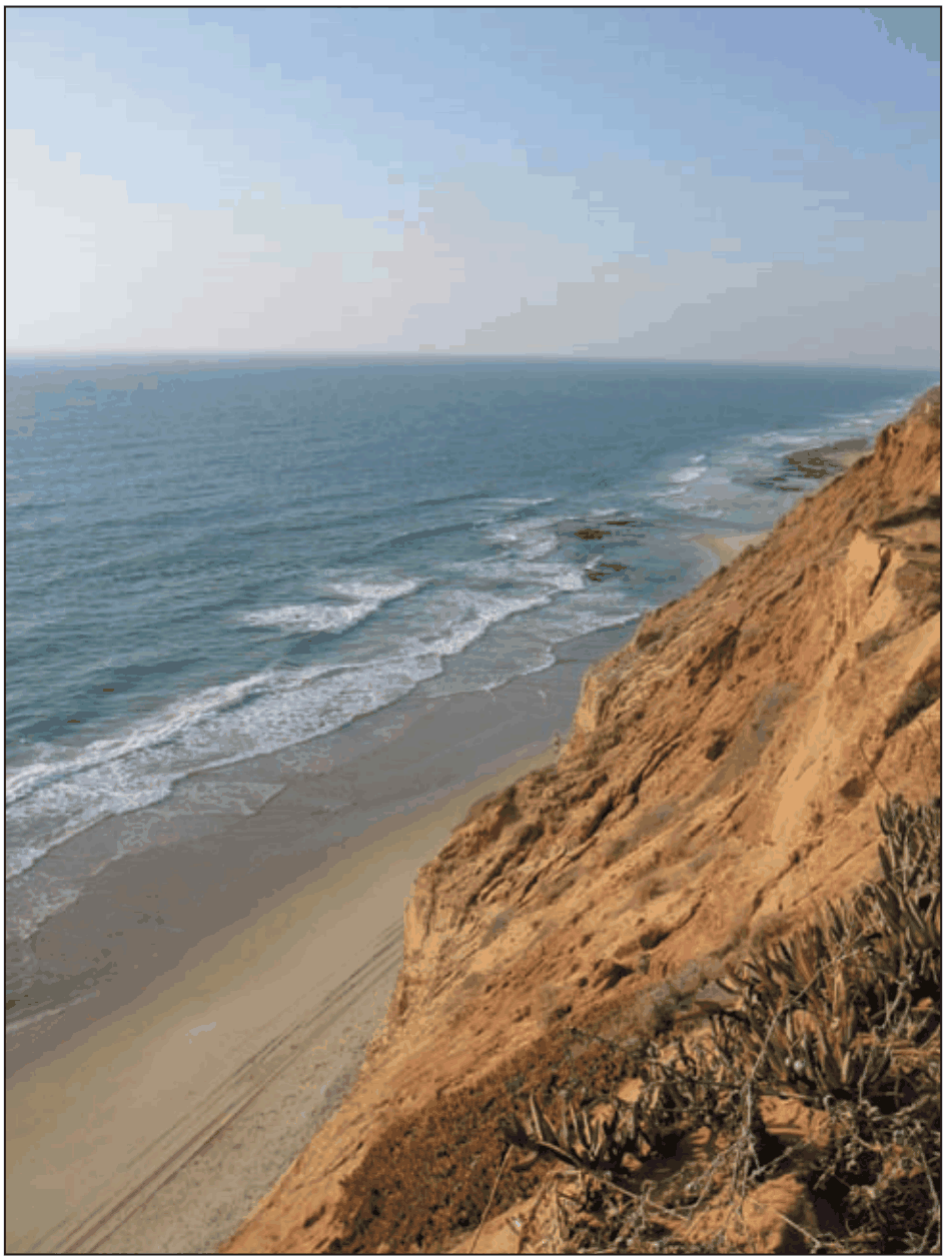

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

תמונה 2
الصورة 2

שאלה 6 – קטע מן המאמר "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21"

כל אומה ובוודאי כל עיר שומרת, בדרך כלל, על ציוני דרך שהובילו אותה לעצמאותה. בייחוד כאשר אלה מתבטאים במבנים פיזיים ובמקומות חשובים המאפיינים שלבים במאבק על הקרקע, על ההתיישבות ועל בניין המולדת. הדבר נעשה באמצעות שימור וטיפוח של מקומות, מבנים ועצמים בעלי חשיבות היסטורית או של מקומות בעלי חשיבות אתנוגרפית המאפיינים אורח חיים של התושבים בעבר. עיר ומדינה אינן יכולות להתעלם מחשיבותן של אבני דרך אלה, מה גם שככל שההתפתחות בעיר היא מודרנית ומהירה, כך הולכים אתרים ועצמים חשובים ונשכחים ואף נהרסים, ואנו עלולים לאבד נכסים המציינים את ההמשכיות ואת הרציפות של חיינו במרחב.

("אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21" מאת אלישע אפרת. בתוך: אתרים, המגזין, 2014)

שאלה 7א – טבלה: מוצרי יצוא ומוצרי יבוא

מוצרי יצוא	מוצרי יבוא
ירקות ופֵרות	מכונות
טקסטיל	כלי תחבורה
נפט גולמי	מוצרים פטרוכימיים

(מתוך האתר www.cia.gov)

שאלה 8א – טבלה: מספר שדות התעופה באיראן ובמצרים

המדינה	מספר שדות תעופה
איראן	319
מצרים	72

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

(מתוך האתר www.cia.gov)

שאלה 9א – טבלה: כמויות של פליטות פחמן דו־חמצני במדינות במזרח התיכון

כמות CO_2 שנפלטה (טונה / נפש)

המדינה	1985	2011
ערב הסעודית	13	18
מצרים	1	3
כוויית	17	28
ירדן	3	4

(מתוך האתר www.worldbank.org)

פרק שלישי – קטע פתיחה: חבל הארץ ניגריה

בפרק זה תיבדק יכולתך להתמודד עם שאלות העוסקות בחבל ארץ שלא למדת עליו.
השאלות מתבססות על מיומנויות בגאוגרפיה ועל מיומנויות חשיבה.
המידע הגאוגרפי נתון במפות החבליות והפיזיות שבאטלס, ובמפות העולמיות והנושאיות.
חבל הארץ שהשאלון עוסק בו הוא ניגריה.

שאלה 13 – פירמידת גילים: מבנה הגילים של אוכלוסיית ניגריה בשנת 2016

[תיאור הפירמידה: גברים משמאל ונשים מימין; ציר אופקי "האוכלוסייה (באחוזים)" 0–20 לכל צד; ציר אנכי "הגיל (בשנים)" בקבוצות של 5 שנים, מ־0–4 עד +80. קבוצות הגיל 0–14 צבועות אפור כהה, 15–59 אפור בהיר, ו־60 ומעלה שחור. הערכים אינם רשומים; קריאה משוערת לפי הציר (באחוזים מכלל בני אותו מין):

קבוצת גיל	גברים	נשים
0–4	כ־16.3	כ־16.1
5–9	כ־14.1	כ־14.0
10–14	כ־12.6	כ־12.5
15–19	כ־10.6	כ־10.5
20–24	כ־8.9	כ־8.9
25–29	כ־7.7	כ־7.7
30–34	כ־6.6	כ־6.6
35–39	כ־5.6	כ־5.5
40–44	כ־4.5	כ־4.4
45–49	כ־3.6	כ־3.5
50–54	כ־2.8	כ־2.9
55–59	כ־2.1	כ־2.3
60–64	כ־1.7	כ־1.9
65–69	כ־1.2	כ־1.4
70–74	כ־0.9	כ־1.0
75–79	כ־0.5	כ־0.6
80+	כ־0.3	כ־0.4

צורת הפירמידה: משולש קלאסי – בסיס רחב מאוד, וכל קבוצת גיל קטנה מזו שמתחתיה; פסגה צרה מאוד.]

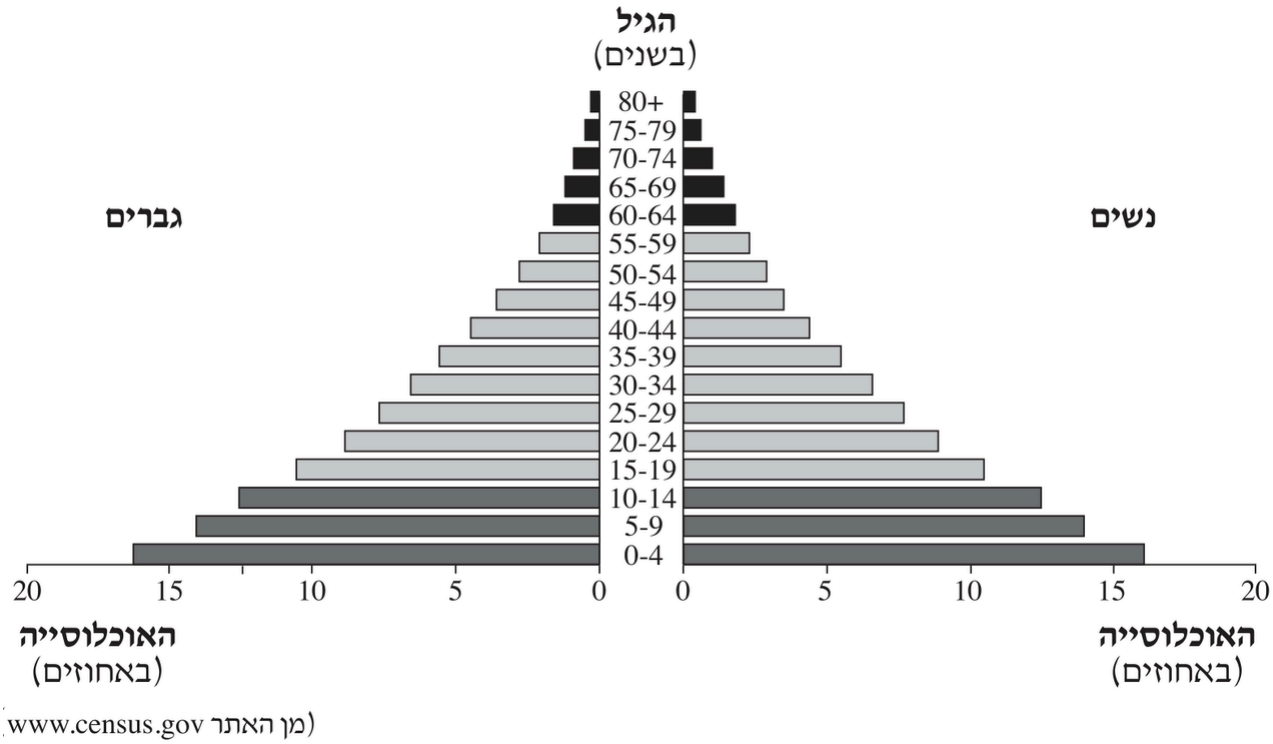

(מן האתר www.census.gov)

(מן האתר www.census.gov)

שאלה 14ב – טבלה: צריכת אנרגיה לנפש (2012)

המדינה	צריכת אנרגיה (ק"ג נפט/נפש)
ניגריה	795
ניו זילנד	4,301
קנדה	7,226

(מתוך האתר של הבנק העולמי)

כל הבגרויות בגאוגרפיה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/geography